

مینو گلباغی

گزارشی از خدمات اطلاع رسانی به جانبازان

دانشگاهی چه تسهیلاتی را برای استفاده این گروهها از منابع کتابخانه فراهم آورده اند که بی شک نیاز آنها به منبع کتابخانه ای برابر با دانشجویان است که از توانایی جسمی برخوردارند.

در گفتگو با تنی چند از دانشجویان جانباز در دانشکده علوم اداری این سؤال مطرح شد و همگی آنان در این نقطه متفق القول بودند که استفاده ایشان از کتابخانه به سبب محدودیتهای جهانی دشوار است و کار تحقیقاتی و تکالیف درسی را با مشکل روبرو می سازد و بناچار در اکثر اوقات باید از خدمت شخصی استفاده نمایند که منابع اطلاعاتی را برای آنان به محل استراحت یا کلاسها برده و برگرداند و اینکه این منبع دقیقاً حاوی مطالب مورد نظر باشد یا خیر دشواری کار را صد چندان می کند. این امر توجه به زمان از دست رفته، حساسیت کار کتابخانه را برای ارائه خدمات مطالعاتی و تحقیقاتی نمایان می سازد. البته ذکر این نکته ضروری است که

شرایط اجتماعی، فرهنگی، و تکنولوژی این باور دگرگون گشته و خدمات کتابخانه ای طیف وسیعی از افراد جامعه را در بر می گیرد. در نگرش جدید به گروههایی مانند معلولین دیگر به چشم افراد ناتوان و منزوی نگریسته نمی شود و سعی در ارتقاء توانایی های بالفعل و بالقوه آنان می شود.

در ایران، جدا از معلولیت های مادرزادی یا معلولیت های ناشی از حوادث کاری، بعد از انقلاب اسلامی و شروع جنگ تحمیلی از سوی عراق بر کشورمان، بسیاری از رزمندگانی را که به دفاع از حقانیت حق به جبهه ها شتافته بوده اند دچار آسیبهای جهانی گردانید و تعداد معلولین افزایش یافت.

ایران دانشجویان جانبازی که در دانشکده های مختلف دانشگاه تهران مشغول به تحصیل هستند انگیزه فراهم آوردن این گزارش گردید و به عنوان یک دانشجوی رشته کتابداری این سؤال را برایم مطرح نمود که کتابخانه های

مقدمه

تاریخ پیدایش کتابخانه ها به باز زمانی می گردد که بشر اندیشه های خود را به صورت مکتوب درآورد و تفکر نگهداری از آن نوشتارها را به منظور حفظ آنچه می دانست، کتابخانه ها و نحوه ارائه خدمات و فعالیتشان در سیر تحول و تکامل خود با فراز و نشیب های بسیاری روبرو گشته که در این نوشته کوتاه مجالی به بررسی آن نیست، اما امروزه در دورانی به سر می بریم که آن را عصر اطلاعات و ارتباطات نامگذاری نموده اند و کتابخانه ها به عنوان یک پایگاه مهم اطلاع رسانی و به منزله یکی از "تسهیلات در اختیار افراد جامعه، نقش حیاتی در تهیه منابع لازم در جهت رشد قوای عقلانی، تخیل و دانش هر فرد در شرایط جسمی یا ذهنی ایفا می کند." (۱)

پیشتر، گمان بر این بود که تنها افراد سالم و با سواد می توانند از کتابخانه و منابع آن بهره جویند، لیکن در دهه های اخیر با تغییرات

آوردن مثال از کتابخانه این دانشکده تنها یک نمونه بوده و در سایر دانشکده ها یا دانشگاهها نیز وضع، کمابیش به همین منوال پیش می رود. با گسترده تر نمودن محدوده پرسش و اینکه برای عموم جانبازان خدمات کتابخانه ای به چه صورت انجام می پذیرد به بنیاد مستضعفان و جانبازان که به عنوان یک نهاد رسمی و مسئول رسیدگی به امور جانبازان است، مراجعه شد. از سوی این بنیاد در راستای رسیدگی به مسائل فرهنگی و آموزشی جانبازان با تشکیل واحدهایی از قبیل معاونت امور فرهنگی هنری اجتماعی و مرکز مطالعات و تکنولوژی آموزشی تلاش در جهت پیشرفت امور فرهنگی، آموزشی و تحصیلی جانبازان می شود. ایجاد کتابخانه گویا، کتابخانه و مرکز اسناد و مدارک، کتابخانه ایشارگران، انتشارات نشریاتی چون مجله گویا، (۲) ماهنامه جانباز، دانشجو و هفته نامه بنیاد گوشه ای از این امکانات است.

کتابخانه گویا (۳)

مرکز مطالعات و تکنولوژی آموزشی بنیاد جانبازان در سال ۱۳۶۹، اقدام به راه اندازی کتابخانه گویا ویژه جانبازان نابینا و جانبازان غیر نابینا از قبیل جانبازان: دو دست قطع، قطع نخاع که قادر به استفاده از دست یا فاقد دست می باشند، نمود. هدف از تأسیس این کتابخانه ارتقاء کمی و کیفی تحصیلی جانبازان است. این کتابخانه با استفاده از تجربیات و راهنمایی سازمان نابینایان رودکی که سابقه طولانی در یاری رساندن به معلولان نابینا دارد، اقدام به ضبط نوارهای درسی آموزشی، کمک آموزشی، و جزوات دانشجویی مورد درخواست دانشجویان جانباز می نماید.

این مؤسسه برای شرح خدمات خود به جانبازان از طریق مراکز بنیاد در تمامی استانها درخواست اسامی و نشانی آنان را دریافت می کند و سپس با ارسال نامه، جانبازان را از وجود

مجهز است و کلیه خدمات آن از تهیه نوار تا مراحل ضبط کتاب و جزوه و ارسال نوارها بوسیله پست سفارشی تا دور افتاده ترین نقاط کشور برای جانبازان متقاضی و واجد شرایط رایگان است.

طبق آمار سال ۱۳۷۲، تعداد اعضای این مرکز ۳۴۰ نفر گزارش شده که اکثر آنان دانشجوی هستند. واحد کتابخانه گویای بنیاد جانبازان با مرکز نابینایان رودکی به صورت مجموعه ای واحد منابع اطلاعاتی خود را در اختیار کلیه نابینایان قرار می دهند.

مؤسسه امام خمینی: کتابخانه و مرکز اسناد و مدارک (۴)

کتابخانه و مرکز اسناد و مدارک جانبازان از سوی مرکز مطالعات و تکنولوژی آموزشی بنیاد مستضعفان و جانبازان بنا نهاده شده است و به عنوان مؤسسه ای تحقیقاتی، خدمات خود را به کلیه جانبازان ارائه می نماید. این کتابخانه با مجموعه ای شامل ۹ هزار جلد کتاب فارسی و لاتین و عناوینی از نشریات و آرشیو نوار دارای مخزن بسته است و از رده بندی کنگره برای نظم کتابها استفاده شده است همچنین دارای کتابشناسی مرکزی است که به تمام مراکز اطلاع رسانی در سراسر ایران ارسال می گردد و نام این مؤسسه در لیست اسامی کتابخانه ها موجود است و ارسال کتابشناسی یکی از راههای تبلیغات این مرکز برای معرفی خدمات آن است.

این کتابخانه در حال حاضر دارای ۲۵۵ عضو است و برای دانشجویان جانبازی که قادر به خروج از آسایشگاه نیستند لیست کتب درخواستی از سوی آنان را گرفته و پس از تهیه و ثبت، برای مدت زمانی که دانشجو نیاز دارد به او سپرده می شود. نشریه دانشجو از انتشارات این مؤسسه است که به طور رایگان و از طریق پست برای دانشجویان جانباز ارسال می گردد.

این مرکز و خدمات آن آگاه می نماید تا در صورت تمایل و نیاز بتوانند از این کتابخانه استفاده کنند.

کتابخانه گویا دارای آرشیوی از بهترین نوع نوارهای موجود و همچنین استودیوی مستقل و

این گزارش سعی بر معرفی واحدهای نامبرده و خدمات آنها دارد و امید است که با گسترش کمی و کیفی کتابخانه هایمان و سهولت دسترسی و استفاده از آنها، بتوانیم تعالی اندیشه را در کشور خود بارورتر سازیم.

مؤسسه خود دارای کلاسهای آموزشی زبان ، حسابداری ، کامپیوتر و کلاسهای تقویتی است که با هزینه ای اندک در اختیار دانشجویان عضو قرار می گیرد .

از سوی دیگر نکات گفتنی درباره این مرکز ، روش کارایی برای جانبازان است که دارای تحصیلات در سطوح پایین هستند و با دادن مشخصات و میزان تحصیلات به کامپیوتر ، مشاغلی که فرد مورد نظر می تواند در آن مشغول به کار شود ، مشخص می گردد .

کتابخانه ایشارگران (۵)

کتابخانه ایشارگران در سال ۱۳۶۹ با همکاری و قرارداد مابین وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، بنیاد مستضعفان و جانبازان ، و شرکت پست جمهوری اسلامی ایران شکل گرفت . این کتابخانه با اعلام موجودیت در روزنامه های کثیر الانتشار و هر ششماه یکبار با درج آگهی و فرم ثبت نام برای متقاضیان جانباز عضو می پذیرد . هدف از تأسیس این کتابخانه دسترسی ایشارگران به آثار مکتوب و ایجاد تسهیلات لازم در جهت توسعه مطالعه و کتابخوانی اعلام گردید . فضای این کتابخانه بخشی از کتابخانه عمومی پارک شهر است که چون در طبقه زیرزمین قرار دارد مسلماً مشکلاتی را برای جانبازان که شخصاً برای امانت کتاب مراجعه می نمایند ، ایجاد می کند . بیشترین خدمات و امانات کتابخانه از طریق پست صورت می گیرد که برای انجام این کار از کیف های پستی مخصوص استفاده می شود .

تعداد اعضای کتابخانه در حال حاضر بالغ بر ۷۷۰۰ نفر است که ۸۰ درصد آنان در مقاطع تحصیلی دانشگاهی و در حدود ۲۰ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و دوره دکترا مشغول به تحصیل هستند . با ثبت نام هر عضو جدید به

رسم هدیه کتابی برای او فرستاده می شود و تمامی هزینه ها برای جانباز رایگان است . طبق اظهارات مسئول کتابخانه در ارسال مرسولات سرعت عمل بسیاری وجود دارد و کتابها در عرض مدت کوتاهی به دست متقاضی می رسد و جانباز در صورت درخواست امانت مجدد می تواند از طریق پست یا تلفن اقدام به این کار کند .

لیست کتابهای درخواستی از سوی جانبازان به بنیاد فرستاده می شود تا هزینه و بودجه لازم برای خرید در اختیار کتابخانه قرار گیرد . با توجه به نیازهای علمی اعضا ، بخصوص دانشجویان ، در زمینه های علمی ، کتابخانه با کمبودی چشمگیر مواجه است .

کتابخانه ایشارگران از کتابهای موجود در کتابخانه عمومی پارک شهر نیز برای اجابت درخواست متقاضیان خود استفاده می کند ، زیرا منابع موجود در این کتابخانه تکافوی نیاز جانبازان را نمی نماید . از طرح هایی که توسط مسئولان کتابخانه به بنیاد جانبازان پیشنهاد گردیده ایجاد یک کتابخانه وسیع و یکدست در قسمتی از فضای پارک شهر است تا از این طریق بتوان خدمات کارآمدتری را برای جانبازانی که توانایی آمدن به محیط کتابخانه را دارند ، فراهم نمود . این کتابخانه بنا دارد تا یک کتابشناسی از مجموعه انتشارات خود تهیه و برای ایشارگران و مراکز اطلاع رسانی ارسال نماید .

مجله گویا (۶)

معرفی این مجله به جهت دارا بودن ویژگیهای خاص ، حائز اهمیت است . طبق آمار ارائه شده از سوی بنیاد جانبازان در حدود ۵۰۰۰ نفر از رزمندگان در جبهه ها دچار ضایعات بینایی گشته اند که در میان گروه ۷۰۰ نفرنایبای مطلق وجود دارد . بنیاد جانبازان برای ایجاد ارتباط با جانبازان نابینا ، پر کردن اوقات فراغت آنان و

ارائه چهره های موفق نابینا در طول تاریخ بشریت و اسلام در سال ۱۳۶۹ اقدام به تأسیس یک مجله شنیداری برای جانبازان نابینا نمود که در مؤسسه خدماتی صوتی تصویری بنیاد به اجرا گذاشته می شود . این مجله به صورت ماهنامه تهیه و تکثیر و مطالب آن بر روی دو نوارکاست و به مدت دو ساعت ضبط می گردد .

محتوای مجله شامل قسمت عقیدتی ، آشنایی با تاریخ اسلام ، صفحه ادبی ، اخبار ورزشی و همچنین ارائه تمرینات مناسب ویژه جانبازان نابینا ، طنز و لطیفه ، نمایشنامه ، مسابقه ، آشنایی با مکانهای دیدنی ، مصاحبه با جانبازان و طرح مشکلات و موفقیتهای آنان ، آشنایی با شخصیتهای موفق نابینا و معرفی کتاب است . و در بخش شنیدنی ها از مقاله های مناسب در سایر مجله ها استفاده می شود . دست اندرکاران تهیه این نشریه شامل سردبیر ، تهیه کننده ، کارگردان ، گویندگان ، گزارشگر و بازیگران قسمت های نمایش می باشند و با استفاده از نظرات کارشناسان جانباز نابینا در هیئت تحریریه این مجله ، سعی بر منطبق نمودن مطالب با نیازهای واقعی جانبازان می شود .

مجله گویا در حال حاضر دارای ۵۵۰ مشترک است که ارسال نشریه از طریق پست به اقصای نقاط ایران در اختیار ایشان قرار می گیرد .

تأیید و پیشنهادات

آنچه از نظر گذشت معرفی اجمالی کتابخانه های بنیاد مستضعفان و جانبازان و خدمات ایشان برای جانبازان بود . برای تهیه این گزارش علاوه بر مراجعه به مراکز یاد شده در گفتگو با مسئولین این مراکز برای تشریح فعالیتشان به نکات زیادی می توان اشاره نمود که شاید ذکر آنها خالی از بهره نباشد . عموماً ، کتابخانه های فعال ما برای آن دسته از مراجعینی که دارای توانایی جسمی هستند طرح ریزی شده

جانبازان فعالیت می نمایند، کارآمد تر می سازد بخصوص در مورد کتابخانه ایشارگران و کتابخانه و مرکز اسناد و مدارک این هماهنگی و در یک مکان قرار داشتن ضرورت بیشتری را ایجاد می کند. استفاده از نیروی کتابداران متخصص می تواند گستره کار و خدمات را وسعت بخشد.

و در کلام آخر، سرمایه گذاری در زمینه های فرهنگی یک جامعه هیچ گاه نتیجه ای زودرس در اختیار صاحبان سرمایه قرار نخواهد داد و باید این ضرب المثل را شاهد آورد که "اگر برنامه یکساله داری، گندم بکار و اگر ده ساله، درخت بنشان و بر آرزویی چنین دور انسان بیور."

گرفت، اما پیشنهاد مسئولان این کتابخانه مبتنی بر ایجاد یک کتابخانه مستقل و یکدست در قسمتی از فضای پارک شهر باید به طور جدی بررسی و مطرح شود.

کتابخانه ایشارگران در واقع یک کتابخانه عمومی برای جانبازان به شمار می آید و یکی از وظایف کتابخانه های عمومی فراهم آوردن منابع گسترده و متنوع است که بتواند پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی و متفاوت افراد باشد اما متأسفانه مجموعه سازی (فراهم آوردن منابع) در این کتابخانه محدود است و بخصوص در زمینه های علمی کتابخانه با کمبود منابع جدید روبرو است.

داشتن ۷۷۰۰ نفر عضو جانباز مسئولیت کار کتابخانه و کتابداران آن را سنگین تر می کند تا در تکمیل کتابخانه تکاپوی بیشتری نمایند و در خواستهای خود برای پربارتر کردن منابع و ارائه خدمات بهتر، مصر باشند و در مواقعی که معلول یا جانباز قادر به خروج از آسایشگاه نیست این کتابخانه است که باید به سراغ او برود. براستی در این گونه موارد کتابخانه های ما چقدر فعال بوده اند؟

ایجاد فضای هماهنگ و مرتبط با هم، مجموعه هایی را که در حال حاضر برای

است و بدون در نظر گرفتن این نکته که عدم توانایی استفاده از محیط کتابخانه برای گروههای معلول علی رغم علاقه به مطالعه و تحقیق، یکی از دلایل عدم مراجعه آنان به کتابخانه هاست.

افزایش تعداد معلولین و جانبازانی که به دانشگاه مقاطع عالی راه می یابند و دیدن آنان که با وجود مشکلات فراوان نهایت تلاش را می نمایند چه باوری را مطرح می کند؟ اینکه ذهن آدمی همیشه فعال و پویا است به شرط آنکه شرایط لازم و مناسب برای رشد این پویایی فراهم آورده شود.

زمانی که به کتابخانه ایشارگران مراجعه شد، دیدن فضای کتابخانه در طبقه زیر زمین، این پرسش را مطرح نمود که "چگونه از یک جانباز انتظار می رود که پله ها را با ویلچر طی کند و به کتابخانه برود؟"

این نکته صحیح است که اکثر خدمات و امانات این کتابخانه ها از طریق پست صورت می گیرد، اما بودن در کتابخانه و دسترسی به منابع متنوع آن برای کسانی که توانایی نسبی جهت حضور در محیط را دارند بسیار مؤثرتر و کارآمد تر است. بی گمان، نمی توان این قدم ارزنده در راه بسط مطالعه و کتابخوانی را نادیده

توضیحات:

- ۱- م. ر. مارشال، "کتابدار کتابخانه کودکان و کودک معلول" ترجمه اسد... آزاد، پیام کتابخانه (۴) سال دوم - شماره اول - بهار (۱۳۷۱)، ص ۳۹.
 - ۲- این مجله به جهت اهمیت آن در طی گزارش معرفی شده است.
 - ۳- برای معرفی کتابخانه گویا و خدمات آن علاوه بر گفتگو با مسئول این واحد در آبانماه ۱۳۷۲ از شرح فعالیتهای کتابخانه گویای مرکز مطالعات و تکنولوژی آموزشی بنیاد جانبازان (اردیبهشت ۱۳۷۰) نیز استفاده شده است.
 - ۴- حاصل گفتگو با مسئول کتابخانه و مرکز اسناد و مدارک بنیاد جانبازان (آبان ۱۳۷۲).
 - ۵- مصاحبه با خانم سبطامی از اعضای مسئول کتابخانه ایشارگران (مهر و آبان ۱۳۷۲).
 - ۶- گفتگو با آقای کیوانی (سردبیر) و آقای حسن لو (مسئول اجرایی مجله گویا) مهر و آبان ۱۳۷۲.
- برای تهیه این گزارش از همکاری شایسته مسئولان امور فرهنگی بنیاد جانبازان و کتابخانه های یاد شده و همچنین جانباز گرامی آقای صفوی که صبورانه و صمیمانه به پرسشهایم پاسخ دادند، آقای کیوانی سردبیر مجله گویا، آقای حسن لو مسئول محترم اجرایی مجله گویا که وقت خود را برای تشریح جزئیات روند کار مجله در اختیارم نهادند، نهایت سپاس و امتنان را دارم.